Wat is beter voor de ontwikkeling van tweelingen: in verschillende klassen plaatsen of bij elkaar in één klas?

Beantwoord door Pieter Appelhof (antwoordspecialist) en Anne Luc van der Vegt, update Jacob van der Wel (kennismakelaars Kennisrotonde).

18 oktober 2016 – update 8 maart 2024

KR. 104

Kort antwoord

In het basisonderwijs worden tweelingen nog weleens doelbewust in aparte klassen geplaatst. De argumenten zijn: het is beter voor de ontwikkeling van hun identiteit en goed voor hun cognitieve ontwikkeling. Algemeen wordt aangenomen dat de identiteitsontwikkeling van tweeling- of meerlingkinderen bijzondere aandacht vraagt vanwege de lichamelijke en psychologische gelijkenis en de daardoor onderlinge sterke band. Uit onderzoek blijkt dat gescheiden plaatsing op school, vooral in de jonge jaren, eerder nadelige dan positieve effecten heeft op de zowel de identiteitsontwikkeling als cognitieve ontwikkeling. Plaatsing van tweelingen dient gebaseerd te zijn op de uitkomst van overleg met de ouders waarbij de hechtheid tussen de tweeling en het opvoedingsproces in ogenschouw moeten worden genomen. Rigide plaatsingsbeleid is uit den boze.

Antwoord

In de onderstaande toelichting wordt eerst beschreven wat uit onderzoek bekend is over de mate waarin cognitieve ontwikkeling van tweelingen, vooral eeneiige tweelingen, wordt bepaald door de genen en door de omgeving. Vervolgens wordt kort ingegaan op de identiteitsontwikkeling van tweelingen en hoe deze kan worden bevorderd. Tenslotte wordt antwoord gegeven op de vraag wat het effect is van ongescheiden of gescheiden plaatsing op school. Daaruit kan worden afgeleid hoe met plaatsing van tweelingen dient te worden omgegaan en hoe dit kan worden afgestemd op de ontwikkeling van de tweeling in de gezinssituatie.

Cognitieve ontwikkeling

Er is een eeuwenlange controverse over de vraag of de ontwikkeling van de mens een gevolg is van zijn genen of van zijn opvoeding. Tot de jaren zestig werd overwegend uitgegaan van de grote invloed van de genen. Daarna volgde een periode waarbij de omgevingsinvloed sterk werd benadrukt. Dat tweelingen zo sterk op elkaar lijken, niet alleen uiterlijk maar ook wat betreft karakter en interesses, werd toegeschreven aan de gelijke omgeving waarin de tweeling groot komt.

Hersenonderzoeker Swaab (2016) wijst er op dat genen én omgeving van invloed zijn op de ontwikkeling van kinderen. Swaab schrijft dat altijd is gedacht dat eeneiige tweelingen genetisch identiek zouden zijn. Onderzoek, o.a. van het Nederlandse Tweeling Register (zie ook Boomsma in Kolkman, 2012), laat echter zien dat ook na de bevruchting in de baarmoeder verschillen kunnen ontstaan. Bij identieke tweelingen kunnen de hersenen al op het blote oog verschillen. Na de geboorte speelt leren een rol in het ontstaan van structurele en functionele hersenverschillen (Steinmetz e.a., 1994).

De erfelijke bepaaldheid van de intelligentie neemt toe met de leeftijd. Op de leeftijd van vijf jaar is het omgevingseffect nog 55 procent (Swaab, 2006, p. 69). Dit betekent dus dat in de eerste 5 levensjaren ouders veel invloed kunnen hebben op de ontwikkeling van kinderen. Toch mag de invloed van de omgeving niet worden verwaarloosd. Het verschil in intelligentie bij tweelingen kan behoorlijk zijn, bijvoorbeeld bij vroege scheiding en grote verschillen in het leefmilieu (Farber, 1980).

Identiteitsontwikkeling

Meer nog dan de cognitieve ontwikkeling is de identiteitsontwikkeling een reden om tweelingen wel of niet bij elkaar te plaatsen in één klas. Wat is hierover bekend uit onderzoek?

Het verrichte hersenonderzoek laat zien dat de identiteit van kinderen, ook van tweelingen, een individuele ontwikkeling doormaakt. Toch blijkt het individuatieproces bij tweelingen vaak minder voorspoedig te verlopen (Sanbank, 1999; Stewart, 2003). Bij tweelingen kan dat langer duren dan onder broers en zussen van verschillende leeftijd, omdat ze samen opgroeien en in dezelfde ontwikkelingsfase zitten. Ze zijn daardoor sterk op elkaar gericht. Dit kan leiden tot een zwak zelfbeeld of een dominante rol van de een en een ondergeschikte rol van de ander. Naarmate de kinderen ouder worden nemen die problemen doorgaans af (Vons, 2001).

De psychiater Cohen-Matthijssen (1972) beschrijft verschillende casussen van problematische ontwikkelingen bij tweelingen als gevolg van problemen in de opvoedingssituatie. Onderlinge afhankelijkheid, identificatie met elkaar en ook onderlinge rivaliteit maken het losmakingsproces moeilijker. Deze problemen kunnen volgens Cohen-Matthijssen echter niet worden voorkomen door de tweeling zo vroeg mogelijk uit elkaar te halen.

Feenstra (2009) schrijft dat de opvoeding van de ouders van grote invloed is op de identiteitsontwikkeling van een tweeling. Zij adviseert ouders om de ontwikkeling van een eigen identiteit te bevorderen. Ook Klein (2003) is van mening, na onderzoek bij volwassen tweelingen, dat de individualiteit van tweeling moet worden bevorderd. Daarbij is afstemming op de relatie tussen de tweeling steeds de toetssteen. Wat kunnen ze aan? De bevordering van de individualiteit begint met het goed observeren van de verschillen en die verschillen in de omgang honoreren.

Tweelingen op de basisschool

Kinderen van een tweeling worden in verschillende klassen geplaatst omdat men meent dat daarmee de ontwikkeling van hun identiteit en de cognitieve ontwikkeling gebaat is (Lagerweij, 2012). Volgens van Breugel (2016) kiest, naar schatting, de helft van de basisscholen ervoor om tweelingen in aparte klassen te plaatsen. Uit onderzoek blijkt volgens Lagerweij (2012) echter dat scheiding van

tweelingen hun ontwikkeling niet extra bevordert. Integendeel: gescheiden tweelingen in groep 2 en 3 tonen meer internaliserend probleemgedrag (angst, onzekerheid) en ook lagere schoolprestaties dan niet-gescheiden tweelingen. In groep 8 zijn deze verschillen verdwenen. Garon-Garrier e.a., 2022) concluderen uit hun onderzoek dat plaatsing van tweelingen in dezelfde klas een (bescheiden) positieve invloed kan hebben op het gedrag van tweelingen en het sociaal functioneren op school. Ze stellen dat er geen onderbouwing is om het uit elkaar halen van tweelingen als norm te hanteren. Dergelijke bevindingen zijn niet nieuw. Al in 1972 concludeerde Cohen-Matthijssen dat het onverstandig is om tweelingen zo vroeg mogelijk uit elkaar te halen. Een onvoorbereide gescheiden plaatsing kan op school tot (leer)problemen leiden.

Klein (2003) adviseert om binnen de school de individualiteit van tweelingen geleidelijk te bevorderen. Indien een tweeling het tolereert, is het volgens haar raadzaam ze al in afzonderlijk kleutergroepen te plaatsen. Ze kunnen dan hun eigen vriendjes kiezen en ervaringen op doen met verschillende leidsters. Klein adviseert om geen school te kiezen met een rigide plaatsingsbeleid. Uiteindelijk weten de ouders het best of en wanneer hun kinderen gescheiden zouden moeten worden (Klein, 2006, p.116). Ze vindt het belangrijk om de plaatsing van de tweeling goed te bespreken met de schoolleiding en afspraken te maken over de follow-up.

De geleidelijke bevordering van individualiteit wordt onderschreven door Feenstra (2009). Zij acht het raadzaam om de plaatsing per jaar en per fase te bekijken. Op de peuterspeelzaal of kinderdagverblijf horen tweelingen nog in dezelfde groep. Waar dat niet gebeurt, constateert Feenstra meer probleemgedrag. Afhankelijk van de ontwikkeling van de tweeling kan bij de overgang naar de basisschool opnieuw de plaatsing worden overwogen. Kunnen ze bij elkaar in de klas zonder problemen of is scheiding beter? Argumenten om een tweeling dan apart te plaatsen zijn onder meer: de bevordering van de eigen persoonlijkheid, de bevordering van een goede relatie met de leerkracht, het voorkomen van een ongewenste rolverdeling bij tweelingen (actief/passief), de bevordering van een harmonieuze relatie tussen de tweeling. Daarbij is het wel raadzaam dat kinderen emotioneel worden ondersteund om het eventuele gemis aan te kunnen. Wanneer wordt gekozen voor plaatsing in dezelfde groep, is het belangrijk dat de leraren de individualiteit van de kinderen te bevorderen, bijvoorbeeld door ze niet met elkaar te vergelijken en ze niet bijeen te plaatsen in een werkgroepje.

De overgang naar het middelbaar onderwijs is volgens Feenstra (2009) en ook volgens Duijvelaar en Geluk (2010) een ideaal moment om een tweeling uit elkaar te plaatsen. In het voortgezet onderwijs ontmoeten de kinderen verschillende leraren die ieder afzonderlijk bewust moeten omgaan met een tweeling.

Per leeftijdsfase bekijken wat het beste is

Basisscholen worden geconfronteerd met tweelingen die wat betreft gehechtheid verschillen en met ouders die de tweeling verschillend hebben opgevoed. Het plaatsingsbeleid van de tweeling dient daarop te worden afgestemd.

Het is zeker niet raadzaam om er principieel voor te kiezen tweelingen al vanaf de start van de basisschool te scheiden. Niet-gescheiden tweelingen ontwikkelen zich in de eerste schooljaren gemiddeld genomen beter dan gescheiden tweelingen. Het lijkt raadzaam om per leeftijdsfase te bezien wat mogelijk is.

Geraadpleegde bronnen

Breugel, K. (april 2016). Tweelingen: samen of apart plaatsen. Naar school. No 3.

Cohen-Matthijssen, Th. (1972). Individuatie stoornissen bij tweelingen. Tijdschrift voor Psychiatrie, 14, 1, pp. 301-314.

Duijvelaar, L. Geluk, A. (2010). Het tweelingenboek. Utrecht /Antwerpen: Kosmos Uitgevers BV.

Farber, S. (1980). Identical twins reared apart: A reanalysis. New York: Basic Books.

Feenstra, C. (2009). Het grote tweelingenboek: opvoeding van meerlingen vanaf zwangerschap tot volwassenheid. Rotterdam: Uitgeverij Donker. Herziene editie in 2022.

Garon-Carrier, G., Bégin, V., Brendgen, M., Vitaro, F., Ouellet-Morin, I., Dionne, G., and Boivin, M. (2022) Classroom Placement and Twins' Social Behaviors in Elementary School: Providing Empirical Evidence to Inform Educational Policy. Educational Policy. Volume 36, Issue 7, November 2022, Pages 1850-1875.

Klein, B.S. (2003). Not all twins are alike, psychological profiles of twinship. Westport, CO: Praeger.

Kolkman, M. (maart, 2012). Erfelijke aanleg blijkt niet alles te voorspellen. Psychologie Magazine.

Lagerweij, S. (maart, 2012). Tweelingen naar school Samen of apart? Het Jonge Kind.

Munoz, R. (2012) Double infant trouble: Tips for coping with twins. Education. Com.

NRC Handelsblad (24 januari 2024) Een tweeling scheiden op school kan schadelijk zijn.

Sandbank, A.C. (1999). Twin and triplet psychology, a professional guide to working with multiples, London: Routledge.

Steinmetz, H., Herzog, A., Hung, Y., Hackländer, T. (1994). Discordant brain-surface anatomy in monozygotic twins. The New England Journal of Medicine, 331: 941-952.

Stewart, E.A. (2005). Book reviews: Exploring twins: Towards a social analysis of twinship. Journal of comparative family studies, ed. 2, pp. 350-351.

Stewart, E.A. (2005). Towards a social analysis of twinship. British journal of sociology, vol. 5,1, afl. 4, pp. 719-738.

Swaab, D. (2016). Ons creatieve brein. Hoe mens en wereld elkaar maken. Amsterdam/Antwerpen: Atlas Contact

Volkskrant (9 okt, 2011). Tweelingen zoeken vaak hopeloos naar een eigen identiteit.

Vons, C. (2001). Separeren in verbondenheid: separatie-individuatie problematiek bij identieke tweelingen in groepspsychotherapie. NVGP.

Over deze vraag

Opgesteld door:	Pieter Appelhof (antwoordspecialist) en Anne Luc van der Vegt, update Jacob van der Wel (kennismakelaars Kennisrotonde).
Vraagsteller:	Directeur basisschool
Onderwijssector:	Primair onderwijs
Trefwoorden:	Klassenindeling, tweelingen, identiteitsontwikkeling
Referentie:	Kennisrotonde. (2024). *Wat is beter voor de ontwikkeling van tweelingen: in verschillende klassen plaatsen of bij elkaar in één klas?* (1e update) (KR.104).

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.